

ПЕТА НАСТАВНА ЦЕЛИНА: Правила и закон – Основе заједничког живота

5.1 Зашто су нам потребна правила и закони?

Која правила су неопходна за заједничко учење, живот и игру у школи?

5.2 Шта ће бити ако....?

Непоштовање правила има последице

5.3 Наша нова школска правила

Стварање заједничког споразума

5.4 Кампања за нова школска правила

Евалуација и презентација нових правила

ПЕТА НАСТАВНА ЦЕЛИНА:**Кључни појам – „правила и закон“****Уводне напомене за наставнике: Договор на основу демократских принципа – наша нова школска правила**

Током последњих неколико година води се расправа о питању демократских принципа. Шта је демократија по данашњим мерилима? Да ли постоје добре и лоше демократије? Да ли је довољно да држава има демократски устав? Многе групе и странке називају се демократским и укључују реч „демократија“ у свој назив. Шта нам то говори? Шта то значи члановима датих група?

У основи, јасно је да се демократија не може наметнути. Да би могла функционисати, демократија захтева законски оквир, устав и разне споразуме. Биће ефикасна само ако људи осећају потребу да учествују у својој друштвеној заједници. Учествовање може имати различите облике и може се остваривати на различитим подручјима, поред тога, у различитим државама реализује се на различите начине.

У суштини, демократија значи да људи доносе законе по којима и они сами желе да живе. Идеално би било да што је могуће више људи учествује у таквим процесима. Шта желимо да уредимо? Ко све мора поштовати дата правила? Зашто нам је потребно ово или оно правило? Шта радимо када се правила и закони крше?

Ова наставна целина указује на чињеницу да је школа место где многи људи с веома различитим потребама „живе“ и уче заједно, те да тај заједнички живот мора некако бити уређен. Конфликте – који су потпуно природни – треба решавати, а интересе мањина штитити. У овој наставној целини ученици ће не само учити о важним принципима демократије, него ће их и практично искусити. Показало се да ученици постају свеснији и одговорнији ако су укључени у процес доношења одлука. Група људи који живе и проводе време заједно доносе правила која ће регулисати њихов заједнички живот. Деца и адолесценти проводе више времена у школи него на било ком другом месту.

Демократија се често брка са идејом да свако може да ради оно што жели. Појединци се залажу за сопствене потребе и сматрају да је у томе суштина демократије. Такав концепт није у складу са начелима демократије. Демократија се темељи на идеји да се правила и закони доносе кроз партиципативне процесе, који су транспарентни за свакога и којих се сви морају придржавати – чак и када се права и слободе тиме ограничавају. Међутим, чак се и ова правила и закони могу мењати.

Наставна целина која следи бави се поменутиим принципима.

Циљ образовања за демократско грађанство је да подстакне развој компетенција из три области. Ова наставна целина има следећи профил компетенција.

Компетенције за		
... политичку анализу и расуђивање	... употребу метода	... политичко одлучивање и деловање
**	*	***

Методе рада ученика

У овој наставној целини ученици ће користити означене методе. Наставник мора да одлучи да ли ће неким или свим ученицима бити потребна додатна припрема да би били у стању да се служе наведеним методама.

- 0 Истраживање (трагање за информацијама) у библиотекама
- 0 Претраживање на интернету
- 0 Интервјуисање и анкетање
- 0 Тумачење слика
- x Рад са мапама ума
- 0 Креирање плаката
- 0 Организовање изложби
- x Планирање и држање презентација
- 0 Припрема графо-фолија и *PowerPoint* презентација
- 0 Писање новинских чланака
- x Извођење представа
- x Организација и држање дебата

ПЕТА НАСТАВНА ЦЕЛИНА:
Правила и закон: општи поглед
Основе заједничког живота
Договор на основу демократских принципа – наша нова школска правила

Назив лекције	Васпитно-образовни циљеви	Задаци	Наставна средства и материјали	Методе
Лекција 1: Зашто су нам потребна правила и закони?	Ученици размишљају о сопственим ставовима и уверењима у вези са постојећим правилима. Разговарају о значају правила у заједничком животу и раду. Схватају да су правила неопходна.	Ученици учествују у игри симулације и кроз практично искуство постају свесни функције правила. Праве листу разлога због којих су правила неопходна и упоређују их са идејама својих другова. Упоређују школска правила са својим правима и обавезама у школи.	Мекане лоптице, флип-чарт табла, оловке, наставни листови, кућни ред или списак школских правила.	Групни рад, дискусија са целим одељењем, рад у паровима.
Лекција 2: Шта ће бити ако...?	Ученици расправљају о последицама кршења закона. Разматрају школска правила у односу на принципе праведности, једнакости, учествовања и поштовања.	Ученици глуме сцену у којој се крше школска правила. Анализирају постојећа школска правила, разматрају и бележе стварне и могуће последице њиховог кршења. Указују на оно што би волели да промене у школским правилима, објашњавају зашто би то желели да промене и на који начин.	Самолепљиви папирићи, оловке, флип-чарт табла, кућни ред или списак школских правила за сваку групу, верзија школских правила написана крупнијим словима на великом папиру или на табли.	Играње улога у групама, дискусија са целим одељењем, групни рад.
Лекција 3: Наша нова школска правила	Ученици уче како да раде на низу заједничких правила која ће бити обавезујућа за све у школи. Разматрају реалне могућности интегрисања својих правила у свакодневни живот школе.	Ученици постижу споразум о правилима која је прихватила већина и разматрају могућности укључивања ставова мањине.	Флип-чарт табла, оловке, гласачке картице, кућни ред или списак школских правила на великом папиру или на табли, комадићи папира.	Групни рад, дискусија са целим одељењем.
Лекција 4: Кампања за нова школска правила	Ученици схватају који су то значајни критерији на основу којих се доносе добри закони. Уче како да спроведу кампању за нова школска правила.	Ученици прикупљају различите критерије за добра правила. Преиспитују своје предлоге за нова школска правила на основу ових критерија. Пишу коначни споразум и потписују га. Представљају свој споразум другим одељењима у школи.	Флип-чарт табла, наставни листови, оловке, копије споразума за друга одељења, списак идеја до којих су дошли методом асоцијација на првом часу.	Рад у паровима, дискусија са целим одељењем, презентација пред другим одељењима.

Лекција 1

Зашто су нам потребна правила и закони?

Која правила су неопходна за заједничко учење, живот и игру у школи?

Васпитно-образовни циљеви	Ученици размишљају о сопственим ставовима и уверењима у вези са постојећим правилима. Разговарају о значају правила у заједничком животу и раду. Схватају да су правила неопходна.
Задаци	Ученици учествују у игри симулације и кроз практично искуство постају свесни функције правила. Праве листу разлога због којих су правила неопходна и упоређују их са идејама својих другова. Упоређују школска правила са својим правима и обавезама у школи.
Наставна средства и материјали	Мекане лоптице, флип-чарт табла, оловке, наставни листови, кућни ред или списак школских правила.
Методe	Групни рад, дискусија са целим одељењем, рад у паровима.

Ток часа

Одељење игра игру „погоди правила“ (најбоље на школском дворишту или у физкултурној сали). Наставник подели ученике у два тима и објасни им да ће играти игру у којој морају сами да погоде правила.

Објашњење:

- ради се о томе да се постигне што више голова;
- само наставник зна правила игре;
- наставник не објашњава правила, а ученици не могу питати која су;
- када прекрше правило, ученици морају да седну са стране;
- циљ игре је да ученици постигну гол, а да не прекрше правила; задатак ученика је да сами схвате правила како их не би прекршили.

Правила, која само наставник зна, су следећа:

- гол се постиже убацивањем лопте у *сопствени* гол;
- сви могу учествовати у игри, уз изузетак: ученици чија имена почињу на слово А не смеју трчати;
- само дечаци (или: само девојчице) могу шутирати лопту;
- онај ко држи лопту не сме се кретати;
- насиље је дозвољено.

Током прва два минута важе само прва два правила. Наставник затим укључује остала правила и цела игра траје 5-10 минута.

Када се игра заврши, наставник окупља ученике и поставља им следећа питања:

- Шта мислите о игри? Да ли је била добра? Лоша? Поштена? Зашто?

- Како сте знали да уопште постоје нека правила?
- Како сте се осећали због тога што не знате правила?

Методом брзог низања идеја (*brainstorming*) наставник добија од ученика одговоре које бележи на (флип-чарт) табли. Са фрустрирајућег искуства нетранспарентних и непознатих правила, наставник прелази на тему „Зашто су нам потребна правила?“ примењену на живот у школи. Питање се поставља целом одељењу или даје на расправу групама од по 2-3 ученика. Одговори појединаца и група се записују и разврставају (на обичној или флип-чарт табли, графофолији). Требало би да се на крају активности на табли нађу основни критерији који се тичу „једнакости“, „учествовања“, „правичности“ и „поштовања“. Наставник бележи резултате пошто ће му бити потребни и касније.

Правила у школи могу постојати само ако ученици имају права и обавезе, а који морају бити преточени у некакав „правилник“. Ученици имају задатак да направе списак својих права и обавеза у школи и да их упореде са кућним редом, односно школским правилима. Добро би било дати ученицима 2-3 примера, како би им било јасно шта тачно треба да раде. Ученици раде у паровима и записују своја права, обавезе и школска правила на наставни лист „Права, дужности, одговорности и правила у нашој школи“. У случају да за ово нема довољно времена на часу, може се урадити као домаћи задатак. За то ће ученицима бити потребна по једна копија школских правила. Попуњене наставне листове излажу на табли.

Када су сви наставни листови изложени, ученици их разгледају и разговарају о њима.

Лекција 2

Шта ће бити ако....?

Непоштовање правила има последице

Васпитно-образовни циљеви	Ученици расправљају о последицама кршења закона. Разматрају школска правила у односу на принципе праведности, једнакости, учествовања и поштовања.
Задаци	Ученици глуме сцену у којој се крше школска правила. Анализирају постојећа школска правила, разматрају и бележе стварне и могуће последице њиховог кршења. Указују на оно што би волели да промене у школским правилима, објашњавају зашто би то желели да промене и на који начин.
Наставна средства и материјали	Самолепљиви папирџи, оловке, флип-чарт табла, списак школских правила за сваку групу, верзија школских правила написана крупнијим словима на великом папиру или на табли.
Методe	Играње улога у групама, дискусија са целим одељењем, групни рад.

Ток часа

Пошто наставник изложи циљ и ток часа, заједнички се читају важећа школска/одељенска правила.

Ученици формирају групе од по четири члана и смишљају шта могу извести за 2-3 минута. Глуме сцену у којој се крше школска правила. Пре него што почну да глуме, групе разматрају правила. (Унапред обезбедити простор за пробе и извођење.) Сцене могу да буду следеће:

- кршење правила у фудбалској игри;
- исмевање друге деце или њихово излагање подсмеху;
- непоштовање простора или имовине друга(рице) у клупи;
- лоше понашање у учионици;
- лоше понашање у школском дворишту;
- причање на часу;
- туча;
- итд.

После једне-две пробе, за свако прекршено правило ученици бележе последице или – ако их није било – могуће последице.

Поново су сви на окупу, те неке или све групе – зависно од расположивог времена – изводе своју сцену. Гледаоци погађају о каквом се прекршају ради. Група потврђује одговор и објашњава последице које настају услед непридржавања правила.

Групе онда узимају своје белешке и укључују се у дискусију на нивоу целог одељења.

Током дискусије разматрају се следећа питања, уопштено али првенствено у вези са школским/одељенским правилима:

- На који начин правила подржавају наша права и обавезе и помажу да живимо безбедно, праведно и добро у заједници са другима?
- Како да сви знамо која правила треба да поштујемо?
- Да ли су правила праведна према свима?
- Ко треба да доноси правила нашег заједничког живота у школи/одељењу и зашто?
- Ко их је, у ствари, саставио? Да ли је то у реду?
- Шта се дешава ако кршимо правила?

- Постоје ли ситуације у којима се правила мењају? Из којих разлога и ко може/треба да спроведе те измене?

Након дискусије ученици се враћају у своје групе. Разговарају о томе да ли желе да промене нешто у постојећим школским правилима. Доносе заједничку одлуку и означавају промене које желе да изврше тако што залепе своје предлоге на верзију школских правила написаних на табли или на великом папиру. (Наставак рада на следећем, 3. часу.)

Лекција 3

Наша нова школска правила

Израда заједничког споразума

Васпитно-образовни циљеви	Ученици уче како да раде на низу заједничких правила која ће бити обавезујућа за све у школи. Разматрају реалне могућности интегрисања својих правила у свакодневни живот школе.
Задаци	Ученици постижу споразум о правилима која је прихватила већина и разматрају могућности укључивања ставова мањине.
Наставна средства иматеријали	Флип-чарт табла, оловке, гласачке картице, кућни ред или списак школских правила на великом папиру или на табли, комадићи папира.
Методe	Групни рад, дискусија са целим одељењем.

Ток часа

Ученици седе у кругу испред флип-чарт или обичне табле на којој су великим словима написана школска правила. Самоплепљиви папирићи на којима пише шта би различите групе волеле да промене још увек се налазе на табли. Наставник отпочиње дискусију.

- Шта ученици мисле о датим предлозима?
- Да ли се слажу са предлозима? О којима би требало још поразговарати и, евентуално, прилагодити их?
- Колико их се слаже са појединачним предлозима? Већина (пребројати)?
- Шта је са мањином? Може ли се пронаћи неки компромис?

Ученици се враћају у своје групе. Раде на једном правилу које ће бити промењено и покушавају да га (пре)формулишу. Записују ново/измењено правило на папирић и лепе га на таблу.

Када залепе све нове предлоге на таблу, ученици треба да гласају. Сви узимају своје гласачке картице (в. 4. наст. целина, лекција 3). Наставник чита једно по једно правило. Ученици гласају користећи картице којима показују да ли су за, против или су уздржани.

Предлоге које већина није прихватила треба поново размотрити.

На крају је потребно записати нова школска правила на један папир који ће користити на следећем часу.

Лекција 4

Кампања за нова школска правила

Евалуација и презентација нових правила

Васпитно-образовни циљеви	Ученици схватају који су то значајни критерији на основу којих се доносе добри закони. Уче како да спроведу кампању за нова школска правила.
Задаци	Ученици прикупљају различите критерије за добра правила. Преиспитују своје предлоге за нова школска правила на основу ових критерија. Пишу коначни споразум и потписују га. Представљају свој споразум другим одељењима у школи.
Наставна средства и материјали	Флип-чарт табла, наставни листови, оловке, копије споразума за друга одељења, списак идеја до којих су ученици дошли методом асоцијација на првом часу.
Методe	Рад у паровима, дискусија са целим одељењем, презентација пред другим одељењима.

Ток часа

Напомена: Уколико се измена школских правила тиче читаве школе и наставничког колектива, наставник пре овог часа мора на Већу представити пројекат и прибавити сагласност руководства школе или Наставничког већа како би се изгласала евентуална измена/допуна (дела) школских правила, а ревидирана правила била предочена другим одељењима на прихватање или одбијање. Без промишљене припреме на том плану, читав пројекат ће пропасти, уз ризик да се претвоти у фарсу.

Ученици кроз разговор (у групи или одељенски) треба да размотре који критеријуми су најподеснији да неко правило постане добро правило. Позабавиће се карактеристикама као што су „правично“, „спроведиво, може се испунити“, „никога не привилегује или деградира“, итд. Ове одреднице бележе на наставни лист „Критеријуми за добра правила“ који су добили од наставника.

Ученици затим у групама од двоје-троје (у саставу у којем су на 3. часу израдили предлоге нових/измењених правила) тестирају разрађене критеријуме. У наставном листу испуњавају рубрике ДА и НЕ за једно или више нових правила; осим тога, на листу треба и да образложе (наведу разлоге за) свој став. Ови листови су важни као подлога за нова правила приликом њиховог представљања другим одељењима, Наставничком већу или руководству школе.

Као последње, формирају четворчлане групе које обилазе друга одељења и тамо, као и евентуално на седници Наставничког већа или пред руководством школе, излажу предлоге за нова школска правила. Како је речено, важно је да се разговара и о припреми, увежбавању и реализацији презентације. Такође, мора бити јасно да ли се сличним задатком баве и нека друга одељења. Да ли ће и они хтети да гласају за нова правила? И како даље?

После презентација организује се кратак резимирајући разговор о читавом процесу који се одиграо на овом сегменту учења о доживљају демократије, успешности и могућим проблемима таквог процеса.